

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО БРОНЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЗОВОБ'ЯЗАНИХ В УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мета – визначення окремих аспектів правового регулювання впровадження в Україні економічного бронювання військовозобов'язаних у контексті забезпечення балансу між потребами мобілізації та функціонування економіки держави.

Методи: аналіз та синтез, порівняльно-правовий, логічно-юридичний.

Результати. Стаття присвячена проблемним питанням правового регулювання впровадження в Україні економічного бронювання у контексті забезпечення балансу між потребами мобілізації та функціонування економіки держави.

Проаналізовано чинний механізм бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час. Охарактеризовано внесені на розгляд Верховної Ради України законопроекти, спрямовані на впровадження економічного бронювання в Україні. Узагальнено, що на рівні законопроектів сформовано чотири моделі економічного бронювання: за критерієм розміру заробітної плати; за критерієм сплати єдиного соціального внеску більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат; змішана модель: 1) сплата сталого військового збору для суб'єктів господарювання у розмірі 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та не менше трикратного розміру військового збору для фізичних осіб-підприємців; 2) за критерієм розміру заробітної плати у сумі не менше 36 336 грн на місяць для підприємства, установи, організації та військового збору не менше трикратного розміру військового збору для фізичних осіб-підприємців. Наголошено, що окремі положення у законопроектах щодо впровадження економічного бронювання можна назвати дискримінаційними за такими ознаками, як: 1) майнова нерівність у контексті аналізу моделі економічного бронювання за критерієм розміру заробітної плати; 2) виокремлення окремих категорій суб'єктів господарювання, працівники яких можуть бути заброньовані (стосується законопроектів, які не встановлюють вимоги бронювання для ФОП). Досліджено законодавчі положення, судову практику та норми міжнародних договорів, що забороняють дискримінацію за будь-якою ознакою.

Висновки. Визначено, що вдосконалення механізму бронювання військовозобов'язаних працівників неможливе без законодавчого врегулювання процедури демобілізації, наприклад, шляхом запровадження звільнення зі служби через фіксований термін. Забезпечення рівності прав, свобод та обов'язків усіх громадян сприятиме подоланню соціальної дилеми у державі, яка викликана, з одного боку, потребами у забезпеченні людським ресурсом на фронті, а з іншого боку, у забезпеченні нормального функціонування економічної системи країни.

Ключові слова: воєнний стан, мобілізація, суб'єкт господарювання, військовозобов'язаний, військовий збір.

Писарева Елла,

кандидат юридичних
наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
цивільного права
і процесу
Донецького
національного
університету імені
Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0001-9706-1739>
pisareva@donnu.edu.ua

Довгань Богдана,

здобувачка ступеня
вищої освіти «Магістр»
II курсу юридичного
факультету
Донецького
національного
університету імені
Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0001-5792-9302>
dovhan.b@donnu.edu.ua

1. Вступ

Стабільне функціонування бізнесу є основою економічного потенціалу будь-якої держави, наповнення державного бюджету та зростання внутрішнього валового продукту. За результатами проведених досліджень (Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні бізнеси в Україні, 2024) встановлено, що мікро-, малі та середні підприємства становлять 99,98% усіх суб'єктів господарювання в Україні, а також забезпечують 74% усіх робочих місць у країні. За статистичними показниками опитувальника «Результати опитування роботодавців щодо ситуації на ринку праці в Україні», проведеного у лютому–березні 2024 р., перше місце в рейтингу проблематики бізнесу посідає пошук кваліфікованих працівників (58% зі 100%) (Результати опитування роботодавців щодо ситуації на ринку праці в Україні, 2024).

До основних причин нестачі кваліфікованих працівників відносять: 1) мобілізацію (67%); 2) еміграцію за кордон (54%); 3) неконкурентну заробітну плату (36%); 4) внутрішню міграцію (21%). Отже, саме мобілізація та міграційні процеси є основним каталізатором браку робочої сили (Пошук кваліфікованих працівників – проблема № 1 для 60% роботодавців, – результати опитування, 2024).

Відповідно до репрезентативного опитування Інституту економічних досліджень «Проблеми та очікування МСП під час війни» у травні 2024 р. ефективні процедури бронювання і баланс економіки та оборони посіли друге місце серед найбільш очікуваних реформ для малого та середнього бізнесу (Проблеми та очікування МСП під час війни: за результатами дослідження «Україна: лідерство бізнесу в післявоєнній відбудові», 2024).

З наведеного випливає, що в умовах повномасштабної війни росії проти України питання бронювання працівників є не лише способом забезпечення функціонування економіки, зокрема критично важливих галузей, але й можливістю збереження кваліфікованих кадрів для розвитку держави.

На думку Д. В. Сапітона, «...люди, які готові служити у військових силах, дають суспільству можливість

відстоювати свою територіальну цілісність... Однак важливо не забувати, що людські ресурси грають ключову роль у забезпеченні економічної стійкості та фінансуванні військових операцій. Мобілізація економічних ресурсів забезпечує необхідні фінансові засоби для проведення війни» (Сапітон, 2024).

Слід зауважити, що з метою забезпечення функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ і організацій в особливий період Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», 1993) передбачено можливість бронювання військовозобов'язаних, які перебувають у запасі, встановлюється перелік таких осіб (стаття 25). У тому числі бронюванню підлягають військовозобов'язані, які працюють або проходять службу на підприємствах, в установах і організаціях, яким встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), у разі якщо це необхідно для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень); на підприємствах, в установах і організаціях, які є критично важливими для забезпечення потреб Збройних сил України, інших військових формувань або функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період. Визначення підприємств, установ та організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, а також критично важливими для забезпечення потреб Збройних сил, інших військових формувань в особливий період, здійснюється за критеріями та у порядку, які затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76 (Постанова КМУ «Про затвердження порядку бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану», 2023).

Але постає питання щодо встановлення балансу між забезпеченням мобілізаційних запитів та збереження ефективності функціонування бізнесу, що потребує удосконалення чинного законодавства з питання бронювання працівників. Нині активно обговорюється ідея впровадження в Україні так званого економічного бронювання, яке дає роботодавцю можливість самостійно вибрати працівників з числа військовозобов'язаних, які підлягатимуть бронюванню, і за яких потрібно буде щомісячно сплачувати певну грошову суму.

Доцільно зауважити, що окремі питання бронювання працівників в умовах воєнного стану в Україні порушували у своїх наукових працях такі вчені, як М. О. Дурман, В. В. Латишева, О. В. Плескун, Д. В. Сапітон, І. Б. Тацишин, М. В. Хмельницька та інші. Проте на доктринальному рівні відсутні публікації, присвячені аналізу правових аспектів саме економічного бронювання.

Все це зумовлює актуальність питання бронювання, зокрема економічного, під час дії воєнного стану і зумовлює потребу проведення його окремого дослідження на предмет правового регулювання.

2. Метою роботи є визначення окремих аспектів правового регулювання впровадження в Україні економічного бронювання військовозобов'язаних

у контексті забезпечення балансу між потребами мобілізації та функціонуванням економіки держави.

3. Виклад основного матеріалу

На сьогодні механізм бронювання військовозобов'язаних визначений Порядком бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76 (далі – Порядок) (Постанова КМУ «Про затвердження порядку бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану», 2023).

Слід зазначити, що кількість військовозобов'язаних, які обіймають посади на підприємстві, установі та організації і відповідно до закону підлягають бронюванню, повинна становити не більше 50 відсотків кількості військовозобов'язаних працівників на такому підприємстві, установі та організації станом на 18 травня 2024 р., у разі збільшення чисельності військовозобов'язаних працівників у зазначеному підприємстві, установі та організації – станом на дату подання списків, зокрема утворених після 18 травня 2024 р. (п. 9 Порядку).

Важливо враховувати, що пунктом 9 Порядку передбачено випадки, коли не застосовується обмеження щодо кількості військовозобов'язаних, які підлягають бронюванню. Це стосується працівників установ паливно-енергетичного комплексу; оборонно-промислового комплексу; підприємств, що обслуговують системи життєзабезпечення (електро-, тепло-, газо-, водопостачання тощо); організацій, що виконують роботи з будівництва фортифікаційних споруд; технічних працівників, включених наказом керівника підприємства до складу аварійно-відновлювальних бригад підприємств; підприємств, яким надано фінансову підтримку для забезпечення розвитку інновацій і технологій для потреб оборони або на час виконання грантового договору; установ, до складу яких входять штатні збірні команди олімпійських, неолімпійських видів спорту і спорту осіб з інвалідністю; а також Товариства Червоного Хреста України, спеціалізованих установ ООН, виконавців проєктів міжнародної технічної допомоги та інших установ, що реалізують гуманітарні проєкти.

За загальним правилом бронюванню підлягають суб'єкти, які відіграють важливу роль для забезпечення функціонування держави «в тилу». За словами заступника Міністра оборони Івана Гаврилюка, за неофіційними даними станом на вересень 2024 р. кількість заброньованих військовозобов'язаних перевищує один мільйон осіб (Кількість заброньованих від мобілізації працівників найближчим часом перевищить 1 мільйон – Міноборони, б.д.).

Поряд з тим актуальною залишається потреба поповнення людського ресурсу на фронті, так само, як і необхідність матеріального забезпечення функціонування держави. Це створює певну соціальну дилему.

За результатами аналітичних оцінок, наданих Центром Разумкова у липні 2024 р., сучасна система бронювання працівників є недосконалою (наприклад, в аспекті критеріїв, за якими підприємство визначається критичним). Натомість

економічне бронювання здатне забезпечити баланс між потребами мобілізації та збереженням нормального функціонування економіки країни загалом та її оборонного сектору зокрема (Україна: від війни до миру та відновлення: аналітичні оцінки, 2024).

Станом на сьогодні зареєстровано чотири законопроекти, спрямовані на впровадження економічного бронювання в Україні.

1. Проект Закону «Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану» № 11331-1 від 17.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11331-1), метою якого є створення умов для розвитку вітчизняного промислового комплексу та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках на основі переходу до інноваційної моделі розвитку промисловості.

Ним передбачено внести зміни до ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (доповнити пунктом 5). Положення про бронювання зможуть застосовуватися до військовозобов'язаних працівників, заробітна плата яких становитиме не менше дванадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня календарного року (станом на зараз це не менше 36 336 грн на місяць). Право на бронювання матимуть підприємства, установи та організації. Обов'язковою вимогою є відсутність заборгованості з виплати заробітної плати, сплати загальнодержавних та/або місцевих податків, зборів та/або інших обов'язкових платежів (Проект Закону «Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану», 2024).

2. Проект Закону «Про засади державної промислової політики» № 11331-2 від 17.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11331-2), як і попередній, передбачає внесення доповнень до ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», зокрема, відносити до суб'єктів бронювання не лише підприємства, установи та організації, а також фізичних осіб-підприємців (далі – ФОП).

Також для ФОП передбачено окремі умови: 1) державна реєстрація має бути здійснена не пізніше ніж за шість календарних місяців до набрання чинності цього Закону; 2) обсяг доходу ФОП протягом останнього для місячного податкового (звітного) періоду має становити не менше трикратного розміру збору за бронювання військовозобов'язаних, встановленого Податковим кодексом України (Проект Закону «Про засади державної промислової політики», 2024).

3. Проект Закону «Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки» № 11331 від 11.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11331) має на меті встановлення правових засад регулювання відносин, що виникають між суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у сфері промисловості та повноваження органів державної влади, інших державних органів, органів

місцевого самоврядування щодо здійснення державної промислової політики.

Правом на бронювання наділяються суб'єкти господарювання (у тому числі ФОП та їх наймані працівники). За кожного заброньованого працівника вони мають щомісячно сплачувати до державного бюджету збір за бронювання військовозобов'язаних, встановлений Податковим кодексом України.

Вимогами бронювання є відсутність заборгованості з виплати заробітної плати та зі сплати загальнодержавних та/або місцевих податків, зборів та/або інших обов'язкових платежів; а для ФОП та/або її найманих працівників: 1) обмеження щодо обсягу доходу на рівні не менше трикратного розміру збору за бронювання військовозобов'язаних на місяць; 2) підтвердження ведення господарської діяльності протягом попереднього річного звітного (податкового) періоду (Проект Закону «Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки», 2024).

Слід зауважити, що вищенаведені норми, що передбачають формулювання п. 5 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (так само, як і в Законопроекті № 11331-2), є бланкетними та відсилають до Податкового кодексу України, яким має бути встановлено збір за бронювання військовозобов'язаних. Тому аналіз вищезгаданого Законопроекту доцільно здійснювати з урахуванням розміру такого збору.

До порядку денного Верховної Ради України включено проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей сплати воєнного збору за бронювання військовозобов'язаних» № 11332 від 11.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11332), згідно з яким суб'єкти господарювання, які здійснюють бронювання військовозобов'язаних працівників відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», сплачують до державного бюджету збір за бронювання військовозобов'язаних у сумі, що дорівнює розміру 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей сплати воєнного збору за бронювання військовозобов'язаних»).

Такі ж зміни до податкового законодавства щодо розміру відповідного збору запропоновані у проекті Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України, спрямованих на встановлення спеціального збору за бронювання» № 11332-1 від 17.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11332-1) (розглядаються у сукупності із Законопроектом № 11331-2 від 28.06.2024 р.) (Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України, спрямованих на встановлення спеціального збору за бронювання»).

У проекті Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вимог до сплати єдиного соціального внеску для здійснення бронювання військовозобов'язаних» № 11332-2 від 28.06.2024 р. передбачено внесення змін до п. 16-3 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України: бронюванню підлягають військовозобов'язані, які: 1) працюють або проходять службу на підприємствах, в установах і організаціях; 2) які сплачують Єдиний соціальний

внесок більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат; та 3) мають штатну чисельність працівників від 10 осіб – до 50% кількості призовників, військовозобов'язаних та резервістів (в тому числі тих, які працюють за трудовими договорами).

Відповідно до Законопроекту збір за бронювання військовозобов'язаних встановлюється у сумі, що дорівнює розміру 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вимог до сплати єдиного соціального внеску для здійснення бронювання військовозобов'язаних», 2024).

4. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей бронювання військовозобов'язаних» № 11388 від 28.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11388) передбачає викладення п. 5 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» у такій редакції: «на підприємствах, в установах і організаціях, які сплачують Єдиний соціальний внесок більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат та мають штатну чисельність працівників від 10 осіб – до 50% кількості призовників, військовозобов'язаних та резервістів (в тому числі тих, які працюють за трудовими договорами)».

Тобто вбачається безпосередній зв'язок між двома вищенаведеними законопроектами, які передбачають однакові умови економічного бронювання (Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей бронювання військовозобов'язаних», 2024).

З вищенаведеного випливає, що сформовано різні моделі економічного бронювання:

1) за критерієм розміру заробітної плати (не менше 36 336 грн на місяць для підприємства, установи, організації згідно із Законом № 11331-1);

2) за критерієм сплати єдиного соціального внеску більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат (Законопроект № 11332-2);

3) змішані моделі: 1) сплата сталого військового збору для суб'єктів господарювання у розмірі 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та не менше трикратного розміру військового збору для ФОП (Законопроект № 11331); 2) за критерієм розміру заробітної плати у сумі не менше 36 336 грн на місяць для підприємства, установи, організації та військового збору не менше трикратного розміру військового збору для ФОП згідно із Законом № 11331-2.

Щодо суб'єктного складу бронювання, то вищенаведені законопроекти поділяються на ті, що до суб'єктів бронювання відносять: 1) підприємства, установи, організації; 2) підприємства, установи, організації, а також ФОП; 3) суб'єктів господарювання.

Варто зауважити, що найбільш широким поняттям є саме «суб'єкт господарювання». Відповідно до ч. 2 ст. 55 Господарського кодексу України до суб'єктів господарювання належать як господарські організації – юридичні

особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; так і громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (Господарський кодекс України, 2003).

Варто зауважити, що у суспільстві сформувалося неоднозначне ставлення до можливості запровадження економічного бронювання в Україні. Передусім окремі положення у внесених на розгляд Верховної Ради України законопроектах щодо впровадження економічного бронювання можна назвати дискримінаційними за такими ознаками, як:

- 1) майнова нерівність у контексті аналізу моделі економічного бронювання за критерієм розміру заробітної плати. Крім того, слід зауважити, що до мобілізованих громадян, які в цивільному житті обіймали високооплачувані посади, закон не буде мати зворотної сили, хоч і де-юре покращує їхнє становище. Тому питання демобілізації залишається поза увагою законодавця;
- 2) виокремлення окремих категорій суб'єктів господарювання, працівники яких можуть бути заброньовані (стосується законопроектів, які не встановлюють вимоги бронювання для ФОП).

Варто наголосити, що законодавство України та судова практика, а також низка міжнародних договорів містять приписи проти будь-яких видів дискримінації.

Відповідно до статті 21 Конституції України всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. У статті 24 Основного Закону встановлено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (Конституція України, 1996 р.).

Конституційні фундаментальні цінності перегукуються з міжнародними стандартами. Так, у Загальній декларації прав людини 1948 р. закріплено, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах; вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства (ст. 1); всі люди рівні перед законом і мають право без будь-якої різниці на рівний їх захист законом; усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації (ст. 7) (Загальна декларація прав людини, 1948).

У ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. проголошено, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших

переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950).

В Ухвалі Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Камінського Валерія Івановича від 13 червня 2019 р. № 165-2(II)/2019 наголошено, що «порушенням рівності перед законом, тобто дискримінацією, є об'єктивно невинуватена відмінність у правовому регулюванні статусу особи і статусу інших осіб, які перебувають в однаковому з нею або схожому становищі» (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження ..., 2019).

Практикою Європейського суду з прав людини встановлено, що дискримінація означає поводження з особами у різний спосіб, без об'єктивного та розумного обґрунтування, у відносно схожих ситуаціях (див. рішення у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства» (Willis v. the United Kingdom), заява № 36042/97, п. 48, ECHR 2002-IV). Відмінність у ставленні є дискримінаційною, якщо вона не має об'єктивного та розумного обґрунтування, іншими словами, якщо вона не переслідує легітимну ціль або *якщо немає розумного співвідношення між застосованими засобами та переслідуваною ціллю*. Договірна держава користується свободою розсуду у визначенні того, якою мірою відмінності в інших схожих ситуаціях виправдовують різне ставлення (див. рішення від 21 лютого 1997 року у справі «Ван Раалте проти Нідерландів» (Van Raalte v. the Netherlands), п. 39, Reports 1997-I) (Шатарська, 2017).

4. Висновки

Таким чином, з усього вищенаведеного випливає, що запровадження в Україні процедури економічного бронювання має відповідати фундаментальним цінностям, передусім у питанні антидискримінаційності. Йдеться про уникнення майнової нерівності в контексті аналізу моделі економічного бронювання за критерієм розміру заробітної плати, а також обґрунтованості бронювання лише окремих категорій суб'єктів господарювання (про критерії критичності інфраструктури або особливої значимості для забезпечення потреб держави в жодному законопроекті не зазначено).

Крім того, вдосконалення механізму бронювання військовозобов'язаних працівників неможливе без законодавчого врегулювання процедури демобілізації, наприклад, шляхом запровадження звільнення зі служби через фіксований термін. Забезпечення рівності прав, свобод та обов'язків усіх громадян сприятиме подоланню соціальної дилеми у державі, яка викликана, з одного боку, потребами у забезпеченні людським ресурсом на фронті, а з іншого – у забезпеченні нормального функціонування економічної системи країни.

Список використаних джерел:

1. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні: дослідження Центру Економічного Відновлення (ЦЕВ) та Advanter Group в межах проєкту «Підтримка України» Програми розвитку ООН у співпраці з Міністерством економіки України. 96 с. Офіційний сайт ООН в Україні. URL: <http://surl.li/qbheok> (дата звернення: 17.10.2024).
2. Результати опитування роботодавців щодо ситуації на ринку праці в Україні. / Міністерство економіки України. URL: <http://surl.li/ffotmn> (дата звернення 17.10.2024).
3. Проблеми та очікування МСП під час війни: за результатами дослідження «Україна: лідерство бізнесу в післявоєнній відбудові». Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://surl.li/cioxrg> (дата звернення: 17.10.2024).
4. Сапітон Д.В. Щодо питання бронювання IT-фахівців на період мобілізації та на воєнний час. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2024. Вип. 39. С. 149–159.
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44, ст. 416 (зі змінами).
6. Порядок бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/smwfux> (дата звернення: 10.10.2024).
7. Кількість заброньованих від мобілізації працівників найближчим часом перевищить 1 мільйон – Міноборони. *Ліга Закон*. URL: <http://surl.li/emlorr> (дата звернення: 10.10.2024).
8. Україна: від війни до миру та відновлення: аналітичні оцінки. *Центр Разумкова*. 2024. URL: <http://surl.li/wqhzae> (дата звернення: 10.10.2024).
9. Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану : проєкт Закону №11331-1 від 17.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/gziorm> (дата звернення: 15.10.2024).
10. Про засади державної промислової політики : проєкт Закону № 11331-2 від 17.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/cjrawj> (дата звернення: 15.10.2024).
11. Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки : проєкт Закону № 11331 від 11.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/skcuoi> (дата звернення: 15.10.2024).
12. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей сплати воєнного збору за бронювання військовозобов'язаних : проєкт Закону № 11332 від 11.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/zzehlf> (дата звернення 15.10.2024).
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України, спрямованих на встановлення спеціального збору за бронювання : проєкт Закону № 11332-1 від 17.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/lpixkr> (дата звернення: 15.10.2024).
14. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вимог до сплати єдиного соціального внеску для здійснення бронювання військовозобов'язаних : проєкт Закону № 11332-2 від 28.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/uqodzdz> (дата звернення: 15.10.2024).
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей бронювання військовозобов'язаних : проєкт Закону № 11388 від 28.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/cedlwg> (дата звернення: 15.10.2024).
16. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19–20. № 21–22. Ст. 144 (зі змінами).
17. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами).
18. Загальна декларація прав людини. 1948 / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/xlfhkl> (дата звернення: 15.10.2024).

19. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). 1950 / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/hsesin> (дата звернення: 15.10.2024).

20. Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження ... від 13 червня 2019 року № 165-2(II)/2019. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/qtkmuj> (дата звернення: 15.10.2024).

21. Шатарська Т. Поняття дискримінації та його розвиток у практиці Європейського суду з прав людини. URL: <http://surl.li/zgivdn> (дата звернення: 15.10.2024).

References:

1. Otsinka vplyvu viiny na mikro-, mali ta seredni biznesy v Ukraini. (2024). UNDP. Retrieved from: <http://surl.li/qbheok>.

2. Rezultaty opytuvannia robotodavtsiv shchodo sytuatsii na rynku pratsi v Ukraini. (2024). / Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/ffotmn>.

3. Problemy ta ochikuvannia MSP pid chas viiny: za rezultatamy doslidzhennia «Ukraina: liderstvo biznesu v pisliavoiennii vidbudovi». (2024). Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Retrieved from: <http://surl.li/cioxrg>.

4. Sapiton, D.V. (2024). Shchodo pytannia broniuvannia IT-fakhivtsiv na period mobilizatsii ta na voiennyi chas. *Zbirnyk naukovykh prats KhNPU imeni H.S. Skovorody. «Pravo»*, (39), 149–159. <https://doi.org/10.34142/23121661.2024.39.18>.

5. Pro mobilizatsiiu pidhotovku ta mobilizatsiiu: Zakon Ukrainy № 3543-XII (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/ebeytq>.

6. Poriadok broniuvannia viiskovozoboviazanykh pid chas voiennoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 76 (2023) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/smwflux>.

7. Prysiazna L. (2024a, 20 serpnia). Kilkist zabronovanykh vid mobilizatsii pratsivnykiv naiblyzhchym chasom perevyschyt 1 milion – Minoborony. *Liga Zakon*. Retrieved from: <http://surl.li/emlorr>.

8. Ukraina: vid viiny do myru ta vidnovlennia: analitychni otsinky (2024). Tsentr Razumkova. Retrieved from: <http://surl.li/wqhzae>.

9. Pro promyslovu polityku ta zabezpechennia bezperervnosti pidpriemnytskoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu: Proiekt Zakonu № 11331-1 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/gziorn>.

10. Pro zasady derzhavnoi promyslovoi polityky: Proiekt Zakonu № 11331-2 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/cjpawj>.

11. Pro promyslovu polityku ta prohnovozovanist realnoho sektoru ekonomiky: Proiekt Zakonu № 11331 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/skcuoi>.

12. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo osoblyvostei splaty voiennoho zboru za broniuvannia viiskovozoboviazanykh: Proiekt Zakonu № 11332 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/zzehlf>.

13. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy, spriamovanykh na vstanovlennia spetsialnoho zboru za broniuvannia: Proiekt Zakonu № 11332-1 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/lpixkr>.

14. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo vymoh do splaty yedynoho sotsialnoho vnesku dlia zdiisnennia broniuvannia viiskovozoboviazanykh: Proiekt Zakonu № 11332-2 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/uqodzd>.

15. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo osoblyvostei broniuvannia viiskovozoboviazanykh: Proiekt Zakonu № 11388 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/cedlwg>

16. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy № 436-IV (2024) (Ukraine). Retrieved from: <http://surl.li/nvzswt>.
17. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy, (1996) (Ukraine). Retrieved from: <http://surl.li/doiprf>.
18. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (ros/ukr), Deklaratsiia Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii (1948). Retrieved from: <http://surl.li/xlfhkl>.
19. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy) (1950). Retrieved from: <http://surl.li/hsesin>.
20. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy pro vidkryttia konstytutsiinoho provadzhennia u spravi za konstytutsiinoiu skarhoiu Vashchenka Serhiia Yevheniiovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) punktu 1 chastyny piatoi statti 361 Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy. (2019). Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/qtkmuj>.
21. Shatarska, T. (2017). Poniattia dyskryminatsii ta yoho rozvytok u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. Retrieved from: <http://surl.li/zgivdn>.

INTRODUCTION OF ECONOMIC RESERVATION OF PERSONS LIABLE FOR MILITARY SERVICE IN UKRAINE: PROBLEMATIC ASPECTS OF LEGAL REGULATION

Ella Pysarieva,

*PhD in Law, Associate Professor,
Acting Head of the Department of Civil Law and Procedure
Vasyl' Stus Donetsk National University
<https://orcid.org/0000-0001-9706-1739>
pisareva@donnu.edu.ua*

Bohdana Dovhan,

*Master's Degree Student
Second Year Student of the Faculty of Law
Vasyl' Stus Donetsk National University
<https://orcid.org/0000-0001-5792-9302>
dovhan.b@donnu.edu.ua*

Purpose is to determine certain aspects of legal regulation of the introduction of economic reservation of persons liable for military service in Ukraine in the context of ensuring a balance between the needs of mobilisation and the functioning of the state economy.

Methods: analysis and synthesis, comparative legal, logical and legal.

Results. The article is devoted to the problematic issues of legal regulation of the introduction of economic reservation in Ukraine in the context of ensuring a balance between the needs of mobilisation and the functioning of the State's economy. The author analyses the current mechanism of reservation of persons liable for military service for the period of mobilisation and wartime. The author describes the draft laws submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine aimed at introducing economic reservation in Ukraine. The author summarises that four models of economic reservation have been formed at the level of draft laws: based on the criterion of wages; based on the criterion of paying a single social contribution of more than the equivalent of five minimum wages; and a mixed model: 1) payment of a steady military fee for business entities in the

amount of 1.200 non-taxable minimum incomes and at least three times the amount of the military fee for individual entrepreneurs; 2) based on the criterion of a salary of at least UAH 36.336 per month for an enterprise, institution, organisation and a military fee of at least three times the amount of the military fee for individual entrepreneurs. It is emphasised that certain provisions in the draft laws on the introduction of economic booking may be called discriminatory on the following grounds: 1) property inequality in the context of analysing the economic reservation model based on the salary criterion; 2) allocation of certain categories of business entities whose employees may be reserved (applies to draft laws which do not establish reservation requirements for individual entrepreneurs). The author examines the legislative provisions, court practice and provisions of international treaties prohibiting discrimination on any grounds.

Conclusions. *The article determines that improvement of the mechanism of reservation of persons liable for military service is impossible without legislative regulation of the demobilisation procedure, for example, by introducing a fixed-term discharge from service. Ensuring the equality of rights, freedoms and obligations of all citizens will help to overcome the social dilemma in the State caused, on the one hand, by the need to provide human resources at the front, and, on the other hand, by the need to ensure the normal functioning of the country's economic system.*

Key words: martial law, mobilisation, business entity, person liable for military service, military fee.